Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Sveti Vid (1819–1962), 1. del

Šola se je pri Svetem Vidu začela leta 1819 na pobudo župnika Jerneja Murnika. Arhiv šole je bil v požaru leta 1861 uničen, vendar se pomembne listine o šoli nahajajo v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani, prav tako ni šolskega arhiva za obdobje med obema vojnama, ohranjen je le sem in tja kak dokument. Leta 1931 in 1932 sta se iz vidovskega šolskega okoliša odcepila šolska okoliša Gorenje Otave in Cajnarje.

Šola je bila 25. 9. 1893 iz enorazrednice razširjena v dvorazrednico, leta 1926 pa – zaradi velikega števila otrok – v trirazrednico. Pred prvo svetovno vojno je bila ponavljalna šola dvakrat v tednu: v četrtek in v nedeljo, po vojni pa v četrtek ves dan skupaj z vsakdanjo šolo. Šolski pouk je najbolj oviralo slabo vreme, pozimi visok sneg, zameti in mraz, zato so ga večkrat prekinili. Veliko zaslug za razvoj šole ima vidovski posestnik **Franc Ponikvar** kot večletni predsednik krajevnega šolskega odbora.

Šolska stavba, vrt, parcele

Župnik **Jernej Murnik** si je že leta 1819 prizadeval za novo šolo, saj je o tej nameri pisal na postojnski okrožni urad. Komisija za zgraditev nove šole – Jernej Murnik, zastopniki Turjaških in gospostva Nadlišek – se je sestala 24. 8. 1819. Gospostvo Snežnik ni poslalo zastopnika, temveč dopis, da šola ni potrebna. Leta 1820 so iz postojnskega okrožnega urada sporočili, da je operat za šolo sprejet, leta 1825 pa je taisti urad predlagal, naj se zidanje šole odloži. Škofijski konzistorij pa mu je oktobra istega leta odgovoril, da ovire niso tako velike, da jih ne bi mogli premagati. In res so jih! Konzistorij je 26. 8. 1826 razpisal mesto učitelja, organista in mežnarja pri Sv. Vidu. Takrat zgrajeno šolo je leta 1861 uničil požar, v njej so zgoreli tudi dokumenti o zgodovini in razvoju šole. Občina je zemljišče, na katerem je stala stara šola, zamenjala za stavbo, v kateri je bila pred tem gostilna Pri Podlipcu. V Kroniki župnije Sveti Vid (KŽSV) pa je o tem naslednji zapis: »Leta 1822 (!) zidala se je šola tu, kjer stoji sredi purge hiša št. 12, sedaj lastnina župana g. Janeza Ponikvarja … 24. septembra 1861 popoldne ob treh je stara šola pogorela. Stala je tu, kjer je sedaj Bavdkova hiša (številka 12). Župnik Mikš je zapisal na platnice rojstne knjige št. 5, da je poslopje pogorelo ›durch Brandlegung‹. Pod streho šole je bil nabasan možnar, ki se je v strašnem požaru zanetil in tako treščil, da je pok slišal na Pirmanov vrh Lovro Pirman. Neki Podlipec, pozneje gostilničar v sedanji Bavdkovi hiši, je novo šolo zidal, oziroma staro hišo pod pokopališčem za šolo priredil.« V šolskem popisu iz leta 1923 je navedeno, da sta bili v šolskem poslopju dve učni sobi z merama 10 x 5 x 2,7 m, šolski upravitelj je imel podstrešno stanovanje, ki so ga sestavljale: dve sobi, kuhinja, klet. Šolski vrt z dvoriščem je meril 450 m^2, dopisano je, da zemljiška posestna lista občine Sveti Vid in občine Jeršiče navajata 17 a 88 m^2 in 14 a 79 m^2 ter da razliko uživa mežnar (konkordatna doba). V KŽSV beremo: »Tukajšnja šola ima več parcel, katere so razni uživali, med njimi največ farni cerkovnik. Šolska oblast je zahtevala ureditev in po dolgem pogajanju se je sklenil sporazum, da eno parcelo dobi šola tudi v užitek, ostale pa šola odstopi v popolno last dosedanjim uživateljem. Tako je dobila farna mežnarija nekaj svoje zemlje, kar je po mojem mnenju bolje, kot zahtevati ali imeti samo užitek.«

Krajevni šolski odbor je šolo večkrat popravljal in obnavljal. Po prvi svetovni vojni so ustanovili stavbni fond, vendar se zaradi vsesplošne krize zamisel ni uresničila. Leta 1939 so zapisali, da vrt leži na jugozahodni strani šolskega poslopja in meri 10 arov. Uredil ga je šolski upravnik **Edvard Mihelič**, ki je dal narediti tudi novo ograjo. V šoli ni bilo šolske kuhinje. Na šoli sta bili pred drugo svetovno vojno učiteljska in šolarska knjižnica, prva je štela več kot sto knjig, druga okoli osemdeset. Na šoli je bil tudi inventar učil za glavne predmete.

Vidovska Državna ljudska šola okrog leta 1938, hrani Fototeka Slovenskega šolskega muzeja.

Učenci

Nedeljsko šolo je leta 1819 obiskovalo 28 otrok. Leta 1820/21 je delovala v dveh skupinah, k prvi je prihajalo poleti in pozimi 23 dečkov in ena deklica, v drugi skupini je bilo pozimi 18 dečkov in štiri deklice, poleti 25 dečkov in štiri deklice. Leta 1851/51 so učenci šolo zaradi hudih zim, poletnih neurij, slabih letin neredno obiskovali, revni šolnin niso mogli poravnati.

Leta 1888 je vsakdanjo šolo obiskovalo 61 dečkov in 66 deklic, ponavljalno šolo pa 21 dečkov in 34 deklic. Leta 1889 je vsakdanjo šolo obiskovalo 85 dečkov in 108 deklic, ponavljalno šolo pa 32 dečkov in 32 deklic. Leta 1934 je bilo v šolskem okolišu 111 šoloobveznih otrok. V šolskem letu 1940/41 pa 115, od tega 56 dečkov in 59 deklic. Učitelj Edvard Mihelič je tik pred drugo svetovno vojno zapisal, da se »obdarovanje otrok vrši na Miklavževo. Darila so večinoma šolske potrebščine, sadje in pecivo. Obdarujejo se najrevnejši.«

Praznovanji v čast Habsburški in cesarju

V Kroniki župnije Sveti Vid je zabeležena tudi naslednja slavnost: »11. julija 1883 je bila slovesna sveta maša, v spomin, da je 600 let minilo, odkar je naša dežela zedinjena s Habsburško rodovino. Od pol štirih do štirih je slovesno zvonjenje naznanjalo, da je avstrijski vladar stopil na Savski svet med ljudstvo svoje zvesto. Streljanje iz topičev po hribih so veselja dan naznanjali. Šola je bila lepo ozaljšana z zastavami. Šolska mladina se je udeležila svete maše. Učitelj Klinar je po sv. maši otrokom razložil slavnost in s trikratnim ›živijo presvitli vladar‹ zaključil govor. Mladina je držala v rokah lipove vejice.« Pri Svetem Vidu je bilo slovesno tudi 28. julija 1888, ko je šolska mladina praznovala 40-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa I. Slovesnost je popisal tedanji vidovski učitelj Henrik Likar: »Slavnosti udeležil se je ves krajni šolski svet in ljudstva toliko, da je bila šolska soba natlačeno polna. Učitelj Henrik Likar je otrokom razložil pomen slavnosti, ter unemal otroke k ljubezni in udanosti do našega presvetlega cesarja, ter svoj govor končal s trikratno ›Slavo‹ našemu blagemu vladarju. Učenci zapeli so cesarsko in potem več druzih šolski mladini primernih pesni, ter deklamovali pesni domorodne vsebine. Na to razdelilo se je med učence sto knjižic Naš cesar.«

Šolski okoliš

S šolske popisnice iz leta 1923 razberemo, da je osnovna šola Sveti Vid delovala v šolskem okolišu, ki je obsegal kar 35 vasi. Po oddaljenosti od Svetega Vida so razdeljene v štiri skupine. Prva skupina: do 1,5 km: Sv. Vid, Rudolfovo, Čohovo, Nadzalo, Tavžlje, Lešnjake, Korošče, Jeršiče, Koščake; druga skupina od 2 do 3 km: Hruškarje, Bečaje, Pirmane, Hribljane, Ravne; tretja skupina od 3 do 5 km: Zahrib, Osredek, Štrukljeva vas, Cajnarje, Kremenca, Milava, Reparje, Krušče, Kranjče, Gor. Otave, Župeno, Beč; četrta, najbolj oddaljena skupina od 5 do 7 km: Kržišče, Pikovnik, Ponikve, Dol. Otave, Stražišče, Zibovnik, Občina, Gošič, Gora. Zaradi oddaljenosti nekaterih vasi od šole ter pomanjkanja prostora v njej – pogosto se je dogajalo, da otroci sploh niso bili vpisani v šolo, zaradi prostorske stiske jih tudi ni nihče silil – se je leta 1931 odcepil del šolskega okoliša s šolo v Gorenjih Otavah, leta 1932 pa mu sledi še odcepitev drugega dela šolskega okoliša z ustanovitvijo šole pri Cajnarjih.

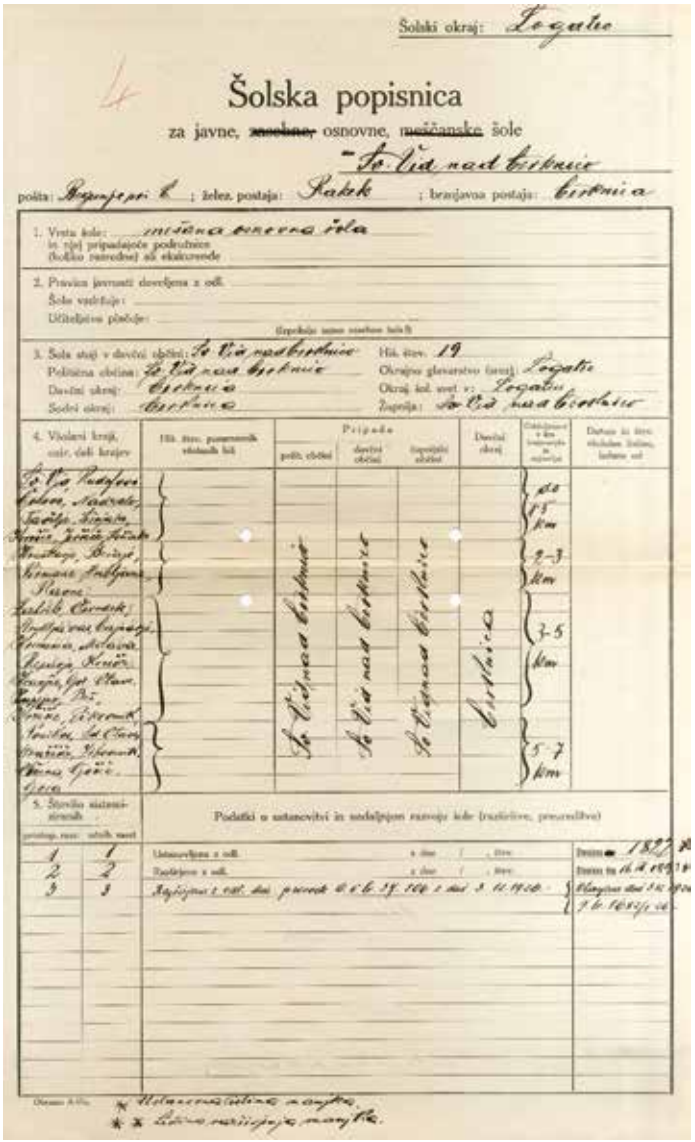

Šolski okraj: Logatec

Šolska popisnica

za javne, ~~zasebne~~ osnovne, ~~meščanske~~ šole

Sv. Vid nad Cerknico

pošta: Begunje pri C. ; žel. postaja: Rakek ; brzojavna postaja: Cerknica

1. Vrsta šole: mešana osemrazredna šola

Šolska popisnica iz leta 1923, izpolnil učitelj Alfred Vodopivec, hrani Slovenski šolski muzej.

Pregled k načrtu šolskega okoliša Sv. Vid nad Cerknico, izpolnil šolski upravitelj Otmar Novak, 30. 4. 1934?, hrani Slovenski šolski muzej.

Vidovski učitelji od leta 1819 do 1943

Leta 1819 je v nedeljski šoli poučeval župnik **Jernej Murnik**, leta 1820/21 pa sta v njej učila Jernej Murnik in organist **Jožef Vidmajer**. V šolskem letu 1823/24 je poučeval **Jožef Rihar**, s katerim pa Vidovci niso bili zadovoljni. Učitelj in organist **Jožef Zalokar**, rojen je bil leta 1804 v Lescah na Gorenjskem, je na vidovski šoli služboval od leta 1828 do 1855, ko je odšel v Borovnico in tam poučeval do smrti leta 1874. V Kroniki župnije Sveti Vid so o njem zapisali: »Bil je v jednem orglavec. Ljudje še sedaj hvalijo njegovo orgljanje. Šel je od Sv. Vida za organista v Borovnico. Jurjevski mežnar je pravil, da je Zalokar tam prav veselo igral; med drugim tudi tisto – ›E, kaj bodo ti poliči ... brž frakelj ga pokliči ...‹« **Janez Juvanec**, rojen v Velikih Laščah leta 1816, je bil učitelj pri Svetem Vidu od leta 1835, **Matevž Kukec** je bil leta 1862 pri Sv. Vidu imenovan za učitelja, pred tem je od leta 1860 do 1862 učiteljeval na begunjski osnovni šoli, učitelj **Per** je služboval na vidovski šoli do leta 1876. Sledijo **Franc Klinar**, rojen na Jesenicah leta 1842, pri Svetem Vidu do leta 1886, **Rudolf Piš**, rojen 1863 v Ljubljani, vidovski učitelj od 1886 do 26. 2. 1887,

učiteljeval je tudi v Godoviču, v Beli Peči, od oktobra 1893 do smrti leta 1904 je bil učitelj na cerkniški šoli. Henrik Likar učitelj pri Svetem Vidu od 1886 do 1889, **Dragotin Rožanc** od 1888 do 1889, **Avgust Korbar** od leta 1889 do 1899, od leta 1904 do 1921 nadučitelj na osnovni šoli Preserje, **Ivan Šemrl** od 1893 do 1897, **Anton Tul**, rojen 1876 v Kortah, pri Svetem Vidu učiteljeval do 22. 12. 1898, leta 1922 služboval na osnovni šoli Šmarje, **Lana Dolinšek** od 1898 do 1902, Janko Zupančič, rojen kot sin rudarja leta 1871, vidovski učitelj od 1899 do 1904, leta 1921 nasledil Korbarja na osnovni šoli Preserje, **Marija Krall** od 1904 do 28. 2. 1907, leta 1912 jo zasledimo na osnovni šoli Hrušica, **Aleks Bajc** od 1904 do 1905, **Adela Golob** od 1904 do 1905, **Terezija Jerina** od 1905 do 1906, **Justina Modic** od 1906 do 1907, leta 1905 je bila imenovana za provizorično učiteljico v Vipavi, 1913 učiteljica v Šmarjeti, **Ivan Bezeljak** od 1907 do 1911, **Franja Bezeljak** od 1907 do 1912, **Ivan Stenovec** od 1912 do 1913, **Ana Celnar** od 1911 do 1912, v šolskem letu 1912 je službovala na osnovni šoli Orehovica, delovala je tudi v sekciji za gospodinjsko nadaljevalno šolstvo, **Nela Kancilija** od 1912 do 1917, **Karel Črnjač** od 1913 do 1915 in od 17. 2. do 11. 5. 1919, pred tem šolski upravitelj v Čatežu ob Savi, **Zora Biteznik** od 1916 do 15. 2. 1919, leta 1927 je bila imenovana za stalno učiteljico na osnovno šolo Daljna vas – Lavrica, **Alfred Vodopivec** od 1920/21 do 25. 10. 1924, od leta 1926 do 1933 je bil upravitelj begunjske šole, v KŽSV je zapisano: »V oktobru (1924) se je preselil v Begunje nadučitelj g. Alfred Vodopivec, a bi se moral kmalu vrniti nazaj vsled preganjanja svobodomiselne vlade. Bil je vzoren krščanski mož. V tem mesecu sta prišli za vzgojiteljico gdč. Dolenc Martina (prav Matilda) in učiteljica gdč. Dora Skubic. Oboje je napredna roba.« **Kristina Šturm** od 1921/22 do 1923, v šolskem letu 1920/21 je služboval v Borovnici, **Matilda Dolenc** od 1924/25 do 30. 4. 1925, dolgoletna učiteljica na osnovni šoli Planina, rojena v Postojni, umrla 1984, **Dora Skubic** 1924/25 do 15. 11. 1925, **Julijana** Turk, doma iz Loža, od 1924/25 do 1. 11. 1926, **Jožefa Pajek** 1926/27 do 1. 11. 1928, **Ciril Zalokar** od 1926/27 do (?), **Amalija Lalič** 1926/27 do 1928, **Katarina Blejec** od 1928/29 do (?), **Olga Födransperg**, rojena 1906 v Velikih Laščah, umrla 2005 v Ljubljani, učiteljica pri Svetem Vidu od 1928/29 do (?), **Otmar Novak**, šolski upravitelj na vidovski šoli leta 1934?, kot učitelja v pokoju so ga ustrelili italijanski vojaki 20. 7. 1942, **Edvard Mihelič** poučeval leta 1939, tik pred drugo svetovno vojno sta bili pri Svetem Vidu dve učni moči **Drago Kek** (1913–1942) iz Ljubljane, italijanski vojaki so ga 21. 7. 1942 ujeli, mučili in ubili v Iški, in **Gabrijela Samsa** z Gore pri Sodražici, ki je na šoli poučevala do italijanske kapitulacije leta 1943.

Navedeni spisek učiteljev pri Svetem Vidu ni popoln.

Šola med drugo svetovno vojno

Jože Verbec je zapisal, da »je bilo med domovinsko vojno poslopje in ves inventar uničen. Okupator Italijan je bil stalno naseljen v šoli do kapitulacije. Potem so šolo od časa do časa uporabljali Nemci in domobranci, kakor tudi partizanska vojska. Vendar je bilo njihovo bivanje le trenutno, nekaj dni, v glavnem pa je bila šola po kapitulaciji Italije prazna. Šolsko poslopje so uničili okupatorji in njih pomagači, kakor tudi domači ljudje, ki so izropali inventar, katerega so mogli uporabiti za lastne potrebe. Italijani so zasedli šolo 18. julija 1942. leta in bili v njej do 9. septembra 1943. Uporabljali so jo za stanovanjske prostore. Novembra 1942 sta se v šoli nastanili dve družini, v učilnici so stanovali, v kleteh pa so imeli živino. Do italijanske kapitulacije je šolo vodila učiteljica Samsa Gabrijela, potem do osvoboditve ni bilo nikakega pouka.«

Certificato annuale
Letno spričevalo

Šolsko spričevalo iz časa italijanske okupacije, 31. 7. 1943, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. (📷 MH)

Viri in literatura:

1. Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem ..., 1874,
2. Imenik šolskih oblastev, ljudskih šol, učiteljev in učiteljic na Kranjskem, 1885
3. Imenik šolskih oblastev, osnovnih, meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji, 1921
4. Kebe, J.: Loška dolina z Babnim Poljem, 1996, str. 398–399
5. Kronika župnije Sveti Vid, v: Vidovski zvon
6. Logaško okrajno glavarstvo, 1889
7. Mihelič, E.: Državna trioddelčna ljudska šola Sv. Vid nad Cerknico, 1. julija 1939, Slovenski šolski muzej, Dokumentacijska zbirka
8. Popis slavnosti, katere so se priredile v Logaškem političnem okraju 1888. leta v proslavljanje štiridesetletnice vladanja Nj. Veličanstva presvetlega cesarja Franca Josipa I., 1888
9. Ročni zapisnik »Zveze jugoslovenskih učiteljskih društev« Julijske krajine, 1922–23
10. Star učitelj (Jožef Zalokar), v: Slovenski narod, 8. 11. 1874, št. 256, str. 3
11. Učiteljski tovariš (1861–1941), časnik
12. Verbec, J.: Podatki o dogodkih na osnovni šoli Sv. Vid nad Cerknico za časa domovinske vojne, rokopis, 24. 10. 1946, Slovenski šolski muzej, Dokumentacijska zbirka
13. Zgodovinski arhiv Ljubljana
14. Zgodovinski podatki o postanku in razvoju šole, Sv. Vid nad Cerknico, 28. 8. 29, Slovenski šolski muzej, Dokumentacijska zbirka